

АНТОНЮК Л.Л.*

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація

У статті розглядаються теоретичні засади міжнародної конкурентоспроможності країн. Досліджуються основні методологічні засади сучасних моделей міжнародної конкурентоспроможності країн та регіонів. На основі кількісних та якісних показників аналізується інноваційна конкурентоспроможність регіонів України. Запропоновано засади державного впливу на зростання конкурентоспроможності економіки України, які передбачають розробку Державної стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності, що базується на Національній інноваційній системі та функціонує на регіональному і галузевому рівнях.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність країн, Національна інноваційна система, конкурентні переваги, конкурентний статус, інноваційна спроможність, інноваційна продуктивність.

Вступ

Загострення конкурентної боротьби на рубежі ХХ-ХХІ століття обумовлено нерівномірністю економічного та соціального розвитку, який проявляється в диспропорційності розвитку не тільки окремих країн, але й регіонів та галузей через різношвидкісне нагромадження капіталу. За цих умов формування та реалізація ефективних конкурентних стратегій міжнародними компаніями та державами заради забезпечення свого високого конкурентного статусу є пріоритетним завданням у міжнародній політиці практично всіх розвинених країн світу. Конкурентоспроможність є визначальним критерієм

---

* Антонюк Лариса Леонтіївна, доктор економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Київського національного економічного університету. Основна сфера наукових досліджень: глобальні проблеми сучасності, міжнародна інвестиційна та інноваційна діяльність, міжнародна конкурентоспроможність країн.

ефективності будь-якого економічного суб'єкта. Конкуренті переваги економіки країни, її окремих галузей, підприємств та регіонів на глобальних ринках обумовлюють відповідно і темпи зростання виробництва та національну безпеку. Рівнем конкурентоспроможності визначаються й світогосподарські позиції країн.

Концепції конкурентоспроможності національної економіки мають велике практичне значення під час розроблення програм щодо вдосконалення конкурентних переваг країни, розвитку її експортної бази в довгостроковому періоді на національному і регіональному рівнях. Але місця, які займає наша країна у рейтингах авторитетних міжнародних організацій, переконливо свідчать про її не конкурентоспроможність. Необхідною умовою виходу України із кризового стану, інтеграції до ЄС та розв'язання проблем національної безпеки є розробка і реалізація глобальної стратегічної архітектури щодо підвищення її міжнародної конкурентоспроможності. Тільки висока конкурентоспроможність вітчизняної економіки як на внутрішньому, так і на світових ринках здатна закласти основи для росту життєвого рівня громадян.

Серед наукових праць, в яких досліджуються теоретичні основи конкуренції, її сучасні форми, міжнародне конкурентне середовище, аналіз причин і умов виникнення конкурентних переваг, а також проблеми забезпечення високої конкурентоспроможності окремих країн та пошуку ними новітніх форм її досягнення, необхідно виділити дослідження таких зарубіжних вчених, як: А.Бранденбургера, Р.Вернона, Г.Грубера, Ч.Джонсона, Р.Кантера, П.Катцентшейна, І.Кірцнера, С.Коуена, П.Кругмана, В.Леонтьєва, С.Ліндера, Ф.Ліста, А.Маршалла, Дж.Міля, Дж.Мура, Р.Нельсона, Б.Оліна, М.Познера, Д.Рікардо, Дж.Робінсон, Дж.Сакса, П.Самуельсона, А.Сливоцького, А.Смітта, Р.Солоу, С.Уінтера, Е.Чемберліна, Й.Шумпетера, Ф.Хайєка, Г.Хамела, Е.Хекшера, Дж.Хікса; російських вчених - Г.Азоева, М.Гальвановського, С.Ємельянова, О.Михайлова, А.Селезньова, І.Спиридонова, Р.Фатхутдінова, О.Юданова та вітчизняних вчених - О.Білоруса, Б.Губського, Д.Лук'яненка,

Ю.Пахомова, А.Поручника та багатьох інших. Найбільш значимими дослідженнями міжнародної конкуренції та теорії конкурентних переваг країн, факторів що визначають конкурентоспроможність на мікро - та мезорівнях були зроблені американським вченим М.Портером¹.

Разом з тим, багато аспектів даної наукової проблеми залишається недостатньо розкритими та обґрунтованими. Потребують подальшого дослідження теоретико-методологічні засади феномена конкурентоспроможності в глобальному середовищі.

Методологічні засади дослідження міжнародної конкурентоспроможності країни

Серед вітчизняних і зарубіжних вчених не існує єдиної думки щодо сутності поняття «міжнародна конкурентоспроможність країни» та його співвідношення з низкою інших взаємопов'язаних однопорядкових категорій, таких як конкуренція, конкурентні переваги, конкурентні позиції і конкурентний статус². Окремі з них навіть стверджують, що конкурують на світовій арені не країни, а корпорації, а в умовах глобалізації конкуренція між державами взагалі зникає, що позбавляє сенсу досліджувати конкурентоспроможність країн. Але навіть за умов посилення тенденції регіоналізації, інтеграції та глобалізації у світовій економіці конкурентна боротьба між країнами не тільки не зникає, а навпаки загострюється, набуваючи нових форм свого прояву.

Як відомо, конкурентоспроможність у загальному визначенні — це володіння суб'єктом певними властивостями, які дають йому можливість розвиватись на інноваційній основі та перемагати у конкурентній боротьбі. Якщо суб'єкт їх не має, то не спроможний вступити у тривалу конкурентну боротьбу на відповідному ринку. Основним фактором високої конкурентоспроможності суб'єктів міжнародних економічних відносин є їх

¹ Портер М. Конкуренция: Пер с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. — с. 85-108, 161-205.

² Білорус О., Мацейко Ю. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі // Економічний часопис XXI. - 2002. - №9. - С.7-13. Гальвановский М., Жуковская В., Трофимова И. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях // Российский экономический журнал. - 1998. - №3. - С.67-77. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. - К.: Знання України, 2002. -

сприйнятливість до інновацій. Тобто усі конкурентоспроможні суб'єкти дотримуються інноваційного типу поведінки. Це справедливо і на державному рівні. Саме потужний економічний потенціал дає змогу країні та її фірмам успішно конкурувати на світових ринках. Втім, конкурентоспроможність країни перетворюється на динамічний процес постійних змін і оновлень, які дають імпульс до еволюційного розвитку, та додаткові конкурентні переваги³.

Важливою ознакою конкурентоспроможності країни є також здатність її суб'єктів оперативно реагувати на зміни у світовому попиті та структурі виробництва. Для цього необхідно, щоб у країні існував сприятливий інвестиційно-інноваційного клімат, а також модифікувалось та підтримувалось національне середовище для ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Тому висока конкурентоспроможність країни характеризується наявністю в ній механізмів формування умов і засобів, які сприяють вирішенню завдань загальнонаціональної безпеки, економічного розвитку та підвищенню рівня життя населення. Країна, в якій не тільки ефективна економіка, а й неекономічні інститути, з погляду їхнього впливу на економічні процеси в державі, може вважатись конкурентоспроможною і володіти значним потенціалом не тільки в конкурентних перевагах, але і в перевагах, пов'язаних з особливістю функціонування політичної, культурної, соціальної системи.

Необхідно провести умовну межу між категоріями «конкурентоспроможна економіка» та значно ширшими поняттями «конкурентоспроможна країна», «конкурентоспроможна нація», «конкурентний статус держави», а також і конкурентоспроможний регіон, адже у багатьох працях ці поняття вживаються як синоніми. На наш погляд, міжнародна конкурентоспроможність країни — це здатність країни створити таке національне бізнес-середовище за умов вільного і справедливого ринку, в якому

с.324.

³ Сливоцький А. Міграція капіталу: як у замислах на кілька кроків випередити своїх конкурентів: Пер. з англ. - К.: Пульсари, 2001. - С. 7-19.

вітчизняні товаровиробники можуть постійно розвивати свої конкурентні переваги та займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку, завдяки: потужному економічному потенціалу, що забезпечує динамічне зростання економіки на інноваційній основі; розвинутій системі ринкових інститутів; володінню значним інтелектуальним капіталом та інвестиційними ресурсами; гнучким реагуванням на зміни світової кон'юнктури та, відповідно до цього, диверсифікацією виробництва, максимально відстоюючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення.

Як відомо, високу міжнародну конкурентоспроможність можна досягнути і завдяки активному втручанню уряду через субсидії, однак це в кінцевому рахунку знижує життєвий рівень населення і така конкурентоспроможність є номінальною. А, реальна конкурентоспроможність можлива лише тоді, коли національні компанії спроможні виготовляти високоякісні товари і успішно реалізовувати їх за цінами, що задовольняють як зовнішніх, так і внутрішніх споживачів — без прямих субсидій, стримування заробітної плати та безробіття.

Правомірним є застосування і такої категорії як, конкурентоспроможність нації, що на думку вітчизняних вчених, представляє собою утвердження й зростання вагомості у світовому співтоваристві інтелектуального потенціалу держави, яка забезпечує високі темпи економічного зростання на основі нововведень. В теорії міжнародної економіки немає чіткого обґрунтування такої категорії як «конкурентний статус держави», хоча у сфері стратегічного менеджменту ще з 80-их років використовується дефініція «конкурентний статус компанії»⁴. В нашому розумінні «конкурентний статус держави» - це визнаний світовою спільнотою бренд держави за універсальними стандартами, такими як людський розвиток, політична та економічна стабільність, економічна безпека. Конкурентний статус країни вважаємо високим, якщо конкурентні

---

⁴ Ансофф И. Стратегическое управление. - М.: Экономика, 1989. - С. 9-20.

позиції її суб'єктів на міжнародних ринках зростатимуть, а внутрішнє середовище залишатиметься привабливим для інвесторів.

Останнім часом дуже важливим у контексті державної регіональної політики є дослідження конкурентоспроможності регіонів. Адже структурні зміни як в розвинутих країнах, так і в державах з перехідною економікою, супроводжуються територіальною концентрацією економічної діяльності. Досвід цих країн заперечує гіпотезу про скорочення регіональних диспропорцій внаслідок економічного зростання, а особливо це стосується інноваційних процесів. Виникає регіональний "інноваційний парадокс", який полягає у необхідності збільшення витрат на інноваційну діяльність у депресивних регіонах і відносно меншій можливості залучати бюджетні та приватні джерела фінансування у порівнянні з економічно розвиненими регіонами. Основна причина цього парадоксу, полягає не тільки в меншій доступності джерел фінансування, а й у характері національних і регіональних інноваційних систем, що зумовлюють інноваційну конкурентоспроможність країни та її регіонів.

Досвід високорозвинених країн світу таких як США, ЄС показує, що створення постіндустріального суспільства, підвищення міжнародної конкурентоспроможності можливе лише на інноваційній основі при максимальному використанні інноваційного потенціалу регіонів, та з урахуванням особливостей кожного з них. Адже створення та реалізація принципово нової продукції відіграє вирішальну роль в посиленні конкурентних позицій товаровиробників на світових ринках. А це, як відомо, можливо лише за умов ефективної Національної інноваційної системи (НІС), яка формується індивідуально в кожній країні і включає такі підсистеми як сфера науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР); освіта і професійна підготовка; інноваційна інфраструктура; виготовлення конкурентоспроможної продукції та послуг; інституції правового, соціального й

фінансового характеру⁵. Визначальна роль у цій системі належить регіональним інноваційним системам.

Під інноваційною конкурентоспроможністю регіону ми розуміємо спроможність суб'єктів регіону проводити активну інноваційну діяльність і тим самим впливати на зростання економіки території та підвищувати конкурентоспроможність країни в цілому. Отже, конкурентоспроможність регіону на відміну від конкурентоспроможності національної економіки, відрізняється непрямою конкуренцією регіонів в межах єдиної економічної системи.

Регіон вважаємо конкурентоспроможним, якщо вагома участь його компаній у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країни. Тобто регіональна економіка, в якій переважає сировинна структура промисловості, конкурентоспроможна, якщо є необхідною ресурсною базою для промислово розвинених регіонів. Визначальною є інноваційна складова їх конкурентоспроможності та динаміка галузевої структури з випереджувальним розвитком технологічного сектора національної економіки.

Важливе значення в теорії конкурентоспроможності відводиться кластерам, як сконцентрованим за географічними ознаками групам взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаним з їх діяльністю організаціям у певних сферах, які конкурують, а разом з тим і ведуть спільну роботу⁶.

Високу конкурентоспроможність і економічне зростання обумовлюють чинники, які стимулюють оперативне поширення нових технологій, особливого значення набувають характер і структура взаємодії науки, освіти, фінансування, державної політики та промисловості. Саме інноваційні кластери мають у своїй основі стійку систему передачі нових знань, технологій, продукції, котру називають технологічною мережею. Підприємства кластера мають можливість

---

⁵ Benchmarking enterprise policy. European Commission. - 2003. - С.7-10.

⁶ Портер М. Конкуренция: Пер с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. — с.205.

отримати додаткові конкурентні переваги, здійснюючи внутрішню спеціалізацію, стандартизацію, мінімізуючи витрати на впровадження інновацій.

Особливістю кластерів є наявність у їхньому складі гнучких малих інноваційних підприємств, особливо венчурних, що дає змогу формувати інноваційні «точки зростання», отримувати синергічні ефекти.

Більшість учених, які досліджують переваги кластерів, передусім виділяють інновації. Учасники кластера мають доступ до нових технологій, методів роботи тощо. Найголовніша особливість — це наявність у кластерах венчурного капіталу, за допомогою якого і фінансуються нововведення. Варто зазначити, що в США понад 50 % біотехнологічних фірм фінансувалися венчурним капіталом у кластерах на початкових етапах («start-up»)⁷.

Проте М. Портер застерігає, що, за певних умов, участь у кластері може і сповільнювати процеси нововведень, особливо, якщо в кластері застосовується один підхід до конкуренції. Підприємства кластера можуть не підтримувати впровадження радикальних інновацій, які змінюють стару рутинну поведінку. Але, незважаючи на деякі негативні чинники, кластери все ж відіграють важливу роль у конкурентній боротьбі, що веде до підвищення конкурентних переваг суб'єктів кластера.

Інструментарій оцінки міжнародної конкурентоспроможності країн та регіонів

Сучасна міжнародна статистика, використовуючи значні бази даних про світовий розвиток, розробляє та постійно вдосконалює методики розрахунку міжнародної конкурентоспроможності країн, які відбивають їх потенціал та порівняльні переваги. Особливої уваги заслуговує індекс зростання конкурентоспроможності Growth Competitiveness Index — GCI), який щорічно визначається Всесвітнім Економічним форумом (ВЕФ) і відбивають спроможність національних економік протягом середньострокового періоду досягати сталого розвитку на основі нових знань та технологій. Завдяки цьому

---

⁷ Powell W. The spatial clustering of science and capital: Accounting for biotech firm – VC. // Regional studies association. – 2002. - №36. – p.295.

його ще називають індексом інноваційної сприйнятливості країн⁸. Адже за допомогою нових технологій та виготовлення на їхній основі нових видів товарів можна забезпечити стійкі темпи економічного зростання й підвищувати добробут населення.

Перший кластер включає високорозвинені країни світу, які є ключовими інноваторами – США, Фінляндія, Сінгапур, Тайвань, Австралія, Швеція, Швейцарія та Канада. Середня оцінка загального індексу конкурентоспроможності складає — 5,46, індекс суспільних інституцій — 5,98 та індекс макроекономічного середовища — 4,98. Кластер 2 є найбільшим, охоплює велику кількість високорозвинених країн світу. До нього долучилися і постсоціалістичні країни — Естонія, Словенія та Угорщина. До неконкурентоспроможних – країни 7 та 8 кластерів (ряд південноафриканських та латиноамериканських країн та Україна)⁹.

Однак важливо враховувати й бізнес-середовище, де фірми можуть підвищувати свої конкурентні переваги, використовуючи ефективні стратегії та реалізуючи свою продукцію на глобальних ринках. Ці аспекти включає розрахунок Business Competitiveness Index — індекс бізнес-конкурентоспроможності.

Заслуговує на увагу і методика визначення міжнародної конкурентоспроможності Європейського Союзу. Так, у Звіті з конкурентоспроможності ЄС (2003 р.) для визначення міжнародної конкурентоспроможності використовується новий показник – продуктивність праці, який розраховується за годину роботи, й визначається на макро-, мікро-, мезо- та мегарівнях.

Мультиплікативна модель регіональної конкурентоспроможності визначається як

---

⁸ The World Economic Forum. Report 2003-2004. www.weforum.org

⁹ Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації Монографія. – К.: КНЕУ, 2004, - с.104-105

$$y = a * v * c * d, \text{ де}$$

$$y - \frac{\text{ВВП}}{\text{Населення}}$$

$$a - \frac{\text{ВВП}}{\text{Відпрацьований час}}, \text{ — продуктивність праці за годину}$$

$$v - \frac{\text{Відпрацьований час}}{\text{Зайнятість}}, \text{ — співвідношення «дозвілля-робота»}$$

$$c - \frac{\text{Зайнятість}}{\text{Працездатне населення}}, \text{ — коефіцієнт зайнятості}$$

$$d - \frac{\text{Працездатне населення}}{\text{Населення}}, \text{ — питома вага працюючих в країні}$$

Продуктивність праці вимірювалась в розрізі регіонів NUTS-2 (табл.1). Найвищий рівень продуктивності праці (ПП) та відповідно і конкурентоспроможності в Люксембурзі — 71,29. Хоча паралельно роблять розрахунок щодо середнього зростання продуктивності праці і згідно нього ранжують регіони за міжнародною конкурентоспроможністю.

Таблиця 1

Рейтинг регіонів ЄС за показником продуктивності праці

	Регіони	Код регіону	Рівень продуктивності (ПКС)	1995-2000 Середній ріст продуктивності, %	1998-1999 НДД КР/ВВП, %	Зайнятість у високотехнологічному секторі, коефіцієнт	Кількість студентів із аспірантурою та докторантурою %	Індекс продуктивності
Регіони-лідери								
1	Люксембург (Luxembourg)	lu	71,29	4,08	н/а	0,32	0,56	0,62
2	Влаамс Браїант (Vlaams Brabant)	be24	71,24	2,81	н/а	1,50	3,42	1,06
3	Іль де Франс (Ile de France)	fr1	69,83	3,22	3,37	1,21	4,80	0,44
Регіони-аут сайдери								
18	Акорес (Acores (PT))	pt2	25,09	2,01	н/а	0,00	1,11	0,07

19	Норте (Norte)	pt11	24,23	1,77	1,30	0,40	2,70	0,18
20	Центро (Centro (P))	pt12	23,13	1,57	1,89	0,56	3,19	0,17

Складено за: European competitiveness report 2003 SEC (2003) 1299 Commission staff working document. Luxembourg, 2003. – p.107

На нашу думку, найточніші результати демонструють рівні продуктивності праці, оскільки високі темпи зростання можуть бути і в неконкурентоспроможних регіонах. Аналіз докладнішого дослідження п'яти конкурентоспроможних регіонів Oberbayern і Darmstadt в Німеччині, Sterea Ellada у Греції, Ile de France у Франції та Niederosterreich в Австрії дав змогу виявити чинники, які значно вплинули на зростання продуктивності праці, а саме: належні транспортні мережі, особливо доступ до міжнародних аеропортів та телекомунікацій; висока підприємницька культура, що забезпечила зв'язок між університетськими дослідженнями та інноваційним бізнесом; існування високотехнологічних кластерів у таких секторах як біотехнології; активна регіональна політика, що створила сприятливий інноваційний клімат та регіональні інноваційні системи.

Крім того, згідно з рішеннями Лісабонського Самміту¹⁰, в ЄС розроблена система показників, які характеризують інноваційну продуктивність (the European Innovation Scoreboard). Ці індикатори, як частина документації Європейської Комісії разом із показниками підприємництва (Enterprise Scoreboard) електронної служби інформації CORDIS використовуються для оцінки інноваційної конкурентоспроможності, як загальний інноваційний індекс (Summary Innovation Index), що об'єднує чотири групи показників, а саме:

1. Людські ресурси: частка випускників університетів у сфері науки і технологій (% від 20 до 29 років); частка працівників із ученими ступенями і дипломованих інженерів (% від загальної чисельності працівників віком 25—26 років); підвищення кваліфікації в процесі роботи (навчання протягом життя) (% від загальної чисельності працівників віком 24—26 роки); частка працюючих на

середньо — та високотехнологічних підприємствах (% від загальних робітників); частка працюючих у сфері високотехнологічних послуг від загальної чисельності працівників віком (% від загальної чисельності працюючих).

2. Генерація знань: різниця між бюджетним фінансуванням НДДКР та приватним фінансуванням цієї сфери (% ВВП); фінансування сфери НДДКР приватним бізнесом (% ВВП); кількість патентів, що використовуються у високотехнологічних галузях, зареєстрованих ЄС (ЕРО) на 1 млн. населення; кількість патентів, що використовуються у високотехнологічних галузях, зареєстрованих у США (USPTO) на 1 млн. населення; кількість патентів, що використовуються у ЄС (ЕРО) на 1 млн. населення; кількість патентів зареєстрованих у США (USPTO) на 1 млн. населення.

3. Передача і використання знань: частка малих та середніх підприємств (МПС), які працюють в інноваційній сфері як домогосподарства; частка МПС, які здійснюють інноваційну діяльність в кооперації; відношення інноваційних витрат у виробничому секторі до загального обороту.

4. Фінанси для інновацій, результати та ринки: венчурний капітал у високотехнологічних сферах; частка венчурного капіталу у ВВП на ранніх стадіях фінансування; частка продаж нової продукції на загальному ринку виробничого і не виробничого сектору; частка нових фірм, але не нових продуктів у відсотках до загального виробничого і не виробничого сектору; кількість користувачів Інтернету; обсяг ринку інформаційних і комунікаційних технологій (% ВВП); зміна частки випуску високотехнологічної продукції у загальному обсязі промислової продукції

Розрахунки показали, що показник інноваційної конкурентоспроможності найвищий у Фінляндії (0,72), Швеції (0,70) та Швейцарії (розраховується для 32

---

¹⁰ Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23-24 March 2000, www.europa.eu.int/comm/off/index

країн). Аутсайдерами стали Греція, Португалія, Іспанія з індексом, який складає 0,17¹¹.

Регіональний аспект і інноваційної конкурентоспроможності і держави

Найважливішим етапом формування Національної Інноваційної Системи є її первинний рівень — регіональна інноваційна складова. Регіональні інноваційні системи створюються для консолідації активів регіону і оптимального використання його потенціалу, що по-перше, збільшує надходження до місцевих бюджетів; по-друге, забезпечує залучення і збереження висококваліфікованого персоналу; по-третє, підвищує конкурентоспроможність економіки та ін.

Ефективність функціонування таких систем потребує не тільки високих витрат на наукову та освітню діяльність, а й інституційних умов, серед яких учені, переважно, виділяють:

- ◆ конкурентоспроможний підприємницький сектор;
- ◆ інтеграцію в глобальну інноваційну систему.

Уряди США, Японії, країн ЄС, НІК сприяють інноваціям на основі використання інструментів економічної, інвестиційної, кредитної політики, а також із допомогою створення організаційних умов для швидкої комерціалізації новинок (широке використання податкових і амортизаційних пільг, правовий захист інтелектуальної власності, сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву, підтримка інноваційних проектів тощо).

Однак, якщо країна та її регіони намагаються здобути глобальні конкурентні переваги в умовах “нової економіки”, то необхідна відповідна стратегія як на загальнонаціональному, так і на місцевих рівнях, з допомогою якої можна ефективно залучати інвестиції в наукові дослідження та інфраструктуру, що сприяє розробці та комерціалізації нових продуктів чи процесів. Регіональна інноваційна стратегія є необхідним інструментом для

---

¹¹ European innovation Scoreboard 2003, SEC (2003) 1255 European Commission, Luxembourg, 2003. – p.10

успішного розвитку місцевої економіки, а особливо ефективна для регіонів, що мають високий інноваційний потенціал.

Міжнародну конкурентоспроможність країни зумовлює насамперед інноваційне регіональне середовище. Так, за оцінками Всесвітнього Економічного Форуму ключовим інноватором впродовж останніх 10-ти років є США, хоча в цій державі половина НДДКР здійснюється в 6-ти із п'ятдесяти штатів, а на двадцять штатів припадає лише 5% усіх наукових досліджень та розробок. Проте уряди штатів менш розвинених регіонів теж намагаються долучитися до інноваційних процесів і створити належні умови для промислових досліджень, а фінансування НДДКР розглядаються ними як стратегічне інвестування¹².

Для підтримання економічного зростання розробляються інноваційні системи та відповідні стратегії і в більшості регіонів Європи, підтверджуючи тезу, що в сучасних умовах активна інноваційна діяльність є необхідною не тільки для високорозвинених регіонів, але й для всіх регіонів світу. Із середини 90-х років Європейська Комісія стимулює і підтримує розробку регіональних інноваційних стратегій з допомогою спеціальних програм RITTS та RIS, з допомогою яких більш як 120 європейських регіонів отримали підтримку досвідчених консультантів з аналізу інноваційного потенціалу та розробок регіональних інноваційних стратегій. З допомогою регулярних європейських конкурсів фінансувались регіональні інноваційні проекти, при чому депресивні території отримували 75% фінансових засобів. Крім того, ЄС значні зусилля докладає при створенні мережі для обміну інформацією між регіонами. Прикладом цьому може слугувати мережа Innovative Region in Europe (IRE), в яку входять різні регіони ЄС¹³.

Тому необхідне створення в регіонах належної інноваційної інфраструктури, яка включала б організацію і види діяльності, пов'язані з

---

¹² Powell W. The spatial clustering of science and capital: Accounting for biotech firm – VC. // Regional studies association. – 2002. - №36. – p.294.

¹³ European innovation Scoreboard 2003, SEC (2003) 1255 European Commission, Luxembourg, 2003. – p.300

комп'ютеризацією, створенням мереж і трансфером технологій, в тому числі — інкубаторів малого бізнесу, підтримки венчурних підприємств, а також — інститутів для партнерського співробітництва між дослідницькими університетами і комерційними компаніями та урядами штатів.

Практика високорозвинених країн показує, що інноваційні стратегії значним чином готові впроваджувати і депресивні регіони для подолання кризи з допомогою нових технологічних рішень¹⁴. Прикладом слугує Угорщина, більшість високотехнологічних компаній якої зосереджено в декількох західних промислових регіонах. Ці регіони ще в 1998 р. були депресивними, а створення умов по залученню іноземних інвестицій переважно у “нову економіку” зумовили зменшення розриву в рівні розвитку регіонів цієї країни. Важливим кроком на шляху інтеграції України у світовий інноваційний простір є розбудова власної Національної інноваційної системи та активна регіональна політика.

Інноваційна конкурентоспроможність регіонів України

Зростання конкурентоспроможності української економіки залежатиме від того, наскільки регіони провадитимуть активну інноваційну політику та стимулюватимуть інноваційну активність суб'єктів господарювання. Не зважаючи на значні доробки в теоретичній базі досліджень інноваційних процесів в регіонах, у даній сфері залишається багато нерозв'язаних проблем. Так, взагалі не розраховується валовий регіональний продукт та відповідний показник конкурентоспроможності регіону. Крім того, всі показники інноваційної спроможності не відповідають світовим методикам і новітнім показникам інноваційної продуктивності за критеріями: людські ресурси; генерація знань; передача і використання знань; фінанси для інновацій.

Конкурентоспроможність регіонів України розрахована за методикою ЄС (табл. 2). Найбільш конкурентоспроможні регіони – це м. Київ, Донецька, Одеська, Дніпропетровська, Івано-Франківська області та м. Севастополь.

---

¹⁴ Иванов В.В. Национальные инновационные системы: опыт формирования и перспективы развития//

Однак, рівні продуктивності праці цих регіонів складають лише близько третини продуктивності праці аутсайдерів у Європі. Лише єдиний київський столичний регіон за конкурентоспроможністю відповідає рівню регіону Acores (що посідає одне із останніх місць).

Таблиця 2
Конкурентоспроможність регіонів України

НАЗВА РЕГІОНІВ	Валовий регіональний продукт млн. дол. (2001 р.)*	ВРП на душу населення (2001 р.)	Фонд робочого часу, відпрацьовано млн. людино-годин (2001 р.)**	Конкурентоспроможність (рівень продуктивності праці) (за ПКС)	Частка інноваційно-активних підприємств у загальній к-сті, % (2004 р.)
1	2	3	4	5	6
Україна	207060	4350	20893,8	9,9	12,3
АР Крим	6216	3108	807,5	7,7	17,2
Вінницька	5521,6	3248	764,2	7,2	9,4
Волинська	3433,1	3121	394,4	8,7	7,9
Дніпропетровська	18427,5	5265	1815	10,2	7,5
Донецька	25469,3	5419	2317,7	11,0	12,3
Житомирська	3669,4	2621	578,42	6,3	10,7
Закарпатська	3315	2550	350,2	9,5	14,0
Запорізька	9028,8	4752	930,8	9,7	9,9
Івано-Франківська	4456,2	3183	423,1	10,5	12,1
Київська	7272	4040	751,1	9,6	14,1
Кіровоградська	3544,2	3222	472,4	7,5	25,0
Луганська	8375	3350	1076,81	7,8	6,6
Львівська	8312,2	3197	970,4	8,6	5,4
Миколаївська	4742,4	3952	537,6	8,8	10,2
Одеська	10653,6	4439	990,6	10,8	9,5
Полтавська	7472	4670	800,2	9,3	10,1
Рівненська	3754,8	3129	431,1	8,7	9,3
Сумська	4728,1	3637	617,6	7,7	6,8
Тернопільська	2601,5	2365	394,5	6,6	10,9
Харківська	11991,5	4135	1314,2	9,1	18,2

Продовження т абл. 2

1	2	3	4	5	6
Херсонська	3223	2930	477,9	6,7	10,2
Хмельницька	4060	2900	620,5	6,5	6,1
Черкаська	4114,6	2939	627,4	6,6	9,1
Чернівецька	2094,3	2327	281,2	7,4	10,1
Чернігівська	3853,2	3211	553,8	7,0	11,7
м. Київ	36418,8	13795	1458,9	25,0	40,8
м. Севастополь	1457,2	3643	134,1	10,9	2,4

Розраховано за: *Чужиков В.І. Внутрішньорегіональна диверсифікація зовнішньої торгівлі України // Міжнародна економічна політика. – 2004. - №1, - с. 53-71
**Статистичний щорічник України за 2003 рік. — К.: Техніка, 2003. — 662 с.

За відсутністю новітніх показників інноваційної продуктивності регіонів ми пропонуємо визначити їх інноваційну сприйнятливість, згрупувавши їх щодо фінансових витрат і результативності інноваційної діяльності.

На нашу думку, інноваційну сприйнятливість регіону доцільно визначати, використавши коефіцієнти випередження інноваційного розвитку (або інноваційної сприйнятливості) на етапі виробництва та етапі споживання. Коефіцієнт випередження інноваційного розвитку на етапі виробництва визначається наступним чином:

$$R_{\text{вир}_B} = \frac{T_{\text{III}}}{T_{\text{BI}}},$$

де T_{III} — темпи зростання питомої ваги інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції суб'єктів господарювання регіону;

T_{BI} — темпи зростання витрат дослідження і розробки у промисловості регіону.

$$T_{\text{III}} = \frac{\alpha_t}{\alpha_{t-1}},$$

де α_t, α_{t-1} — питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі продукції в періоди $t, t-1$.

$$T_{\text{BI}} = \frac{\beta_t}{\beta_{t-1}},$$

де β_t, β_{t-1} — витрати на дослідження і розробки на промислових підприємствах регіону в періоди $t, t-1$ (млрд. грн.).

Якщо питома вага інноваційної продукції зростає швидше, ніж витрати із різних джерел на її здійснення, то відбувається зростання інноваційної сприйнятливості і коефіцієнт випередження інноваційного розвитку більше одиниці ($R_{\text{вир}} > 1$).

Якщо темпи зростання витрат випереджають темпи зростання інноваційної продукції ($K_{\text{вир}} < 1$), то це характеризує погіршення ефективності інноваційної діяльності і відповідно сповільнення інноваційного розвитку.

Найточніше цей показник можна визначити з допомогою співвідношення темпів зростання питомої ваги принципово нової продукції в загальному обсязі продукції над темпами зростання витрат на дослідження та розробки. Проте дані статистики не його дають змогу розрахувати в регіональному розрізі. Тому найдоцільніше даний показник використовувати на рівні окремих суб'єктів або як один із макроекономічних показників інноваційної сприйнятливості.

Пропонуємо розраховувати і коефіцієнт результативності інноваційної діяльності як

$$R_{\text{РІД}} = \frac{Q_{\text{ПІ}}}{Q_{\text{ПДР}}}, \quad (4.4)$$

де $Q_{\text{ПІ}}$ — обсяг продукції, що освоєна вперше за останні 3 роки, млрд. грн.;

$Q_{\text{ПДР}}$ — обсяг прикладних досліджень та розробок у галузі технічних робіт, млрд. грн.

Цей показник відображає збалансованість попиту та пропозиції на ринку інновацій. Чим вищий цей коефіцієнт, тим кращий інноваційний клімат у регіоні.

Ще одним показником, який характеризує інноваційну сприйнятливість але на етапі споживання може слугувати коефіцієнт випередження інноваційного розвитку (на етапі користування).

$$K_{\text{ВІР}_c} = \frac{T_{\text{ПІ}_Q}}{T_{\text{ПІ}}},$$

де відповідно $T_{\text{ПІ}_Q}$, $T_{\text{ПІ}}$ — темпи зростання обсягів інноваційної продукції та темпи зростання витрат на технологічні інновації.

$$T_{\text{IQ}} = \frac{Q_t}{Q_{t-1}},$$

де Q_t, Q_{t-1} — обсяги інноваційної продукції, млрд. грн.

$$T_{\text{TJ}} = \frac{t_t}{t_{t-1}},$$

де t_t, t_{t-1} — витрати на технологічні інновації.

Зростання інноваційної сприйнятливості регіону відбувається у випадку значення цього коефіцієнта більше одиниці ($K_{\text{вирс}} > 1$).

Оцінюючи інноваційну сприйнятливість регіонів України, можна зробити висновок., що кількісно наша країна має достатньо потужний потенціал у сфері НДДКР. Так, у 2002 році науково-технічною діяльністю займалися 1477 організацій, серед яких 26% зосереджено в м. Києві та 15% — у Харківській області, однак у Хмельницькій — лише 0,5% наукових організацій; 0,8% — у Житомирській; 1,1% — у Закарпатській областях. Відповідно спостерігається і нерівномірність розміщення наукових кадрів по регіонах. Так, у м. Києві зосереджено 35% персоналу, а Харківській області — 17,1%, у Дніпропетровській — 7,2%, а в регіонах — всього декілька сотих відсотка. Крім того, найбільша питома вага фахівців, зайнятих науково-технічною роботою з науковим ступенем доктора наук — близько 63% — у Києві, а в таких областях як Вінницька, Волинська, Житомирська, Луганська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська — всього 1,4%¹⁵.

Загальний обсяг фінансування НДДКР у 2002 р. збільшився, в порівнянні з попереднім роком на 7,4%, проте все ж спостерігається нерівномірність у регіональному розрізі. Тільки 69% бюджетних коштів було виділено київським та харківським науковим установам, хоча значна частина засобів фінансується у ці регіони і з місцевих бюджетів, що становить понад 80% загальної величини. Обсяг науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових

¹⁵ Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник // Держкомстат. — К., 2003. — С. 16

організацій Києва та Харківської області, становить 54%, а найнижчу результативність у 2002 р. зафіксовано у наукових організаціях Хмельницької, Тернопільської, Рівненської, Кіровоградської, Закарпатської та Житомирської областей — близько 1% від обсягу науково-технічних робіт. Необхідно зазначити: питома вага фінансування НДДКР у ВВП становила у 2001 р. 1,2%, а за рахунок держбюджету лише 0,37%, що є неприпустимим за різкого зниження інноваційної активності суб'єктів господарювання. Висока концентрація фінансових засобів у Києві не призвела до високої інноваційної активності у цьому регіоні. Київ ділить 7-е, 8-е місце серед регіонів за кількістю впроваджених у 2001-2002 рр. нових технологій, 6-те — за кількістю безвідходних технологій¹⁶.

У цей самий період науковими організаціями було закінчено розробок майже на 57% менше, ніж у 1991 році. Нові технічні рішення на рівні винаходу, використані в кожній четвертій розробці зі створення нових видів техніки, склали 0,9 тисяч одиниць, а це на 87% менше, ніж у 1991 році. Щодо регіонального розподілу цього показника, то підтверджується тенденція незадовільного стану інноваційної діяльності. Низька результативність зумовлена і недостатньою оснащеністю працівників основної діяльності наукових організацій, погіршенням матеріально-технічного забезпечення науки, морального старіння наукового устаткування та обладнання. Так, якщо технічна оснащеність виконавців наукових досліджень у середньому по Україні у 2001 р. складає 11,4 тис. грн., у 2002 р. складає 11,9 тис. грн., то в розрізі регіонів цей показник в десятки разів нижчий (Тернопільська, Чернівецька, Івано-Франківська області). Крім того, у 2001 році капітальні вкладення організацій, установ та підприємств, які виконували наукові дослідження та розробки, склали лише 0,24% загального обсягу, що є вкрай недостатнім за умов значного морального і фізичного старіння основних засобів наукових організацій.

---

¹⁶ Розраховано за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник // Держкомстат. — К., 2002-2003

Регіональна структура винахідницької діяльності має чітко виражені територіальні межі, оскільки основна частина наукового потенціалу зосереджена в Харківському регіоні та м. Києві (52% — чисельності працівників наукових організацій). Відповідно і отримано охоронних документів у Державному департаменті інтелектуальної власності в Харківській області 15% та м. Києві — 26%. При цьому в 2001-2002 роках частка таких областей як Волинська, Житомирська, Київська, Рівненська, Хмельницька, Чернігівська не перевищила 3%.

Невід'ємною рисою діяльності наукових організацій є міжнародна науково-технічна співпраця. Кількість науковців, які працювали в інших країнах за контрактом, у 2002 р. збільшилась, у порівнянні з попереднім періодом на, 23%. Найбільша питома вага таких працівників серед регіонів у м. Києві — 41%. Українськими науковцями від міжнародних фондів у 2002 р. було отримано 1673 гранти. Найвища частка їх випала знову ж таки на Київ — 35%, у Харківській та Львівській областях — близько 16%, а найнижча — 0,1% — в Рівненській, Черкаській, Кіровоградській, Житомирській областях. Показник виїздів наукових працівників за межі України зберігається аналогічна тенденція в регіональному розрізі.

Нестабільна робота наукових організацій негативно впливає на інноваційну активність промислових підприємств. Якщо в 2001 р. інноваційною діяльністю займалися 16,5% від загальної кількості обстежених підприємств, то у 2004 — 12,3%, а впроваджували інновації у 2001 р. лише 14,3% , 14,6% — у 2002 р., 10% — у 2004 році найвищі темпи впровадження інновацій на промислових підприємствах, в регіональному розрізі відносно до попереднього періоду, відбулися в Одеській (329%), Черкаській (154%), Чернігівській (130,2%), Харківській (118%), Волинській (122%) областях.

Найважливішим показником інноваційної діяльності є обсяг відвантаженої інноваційної продукції у загальному обсязі відвантаженої продукції, який у 2001-2002 роках був надто низьким — близько 7%, що нижче ніж у 2000 р. на 3

відсоткових пункти, а у 2003 р. склав лише 5% - 12882,1 млн. грн., в т.ч. принципово нової – 44% (5640,9 млн. грн.)¹⁷. Якщо розглянути показник, який характеризує відношення продукції, що зазнала суттєвих змін, до обсягу інноваційної продукції, то він найвищий у 2002 р. таких областях як Закарпатська – 94,6%; Луганська та Кіровоградська – 80%, а найнижчий – в Автономній Республіці Крим та Одеській області.

Основним напрямком інноваційних витрат у 2001- 2003 рр. було придбання машин, обладнання, устаткування та іншої техніки — близько 62,0%. На дослідження та розробки виділялось лише 10,2% від загального обсягу витрат. Цей показник протягом останніх років постійно знижувався і становив 312,4 млрд. грн. – у 2003 р¹⁸.

Низьку результативність інноваційної діяльності характеризується обсягом експорту інноваційної продукції, — 15,7% від загального обсягу інноваційної продукції. Обсяг відвантаженої інноваційної продукції за межі України у % до загального обсягу відвантаженої продукції становив 30,5%. Серед регіонів цей показник найбільший у Донецькій — 63,7%, у Запорізькій — 48,2%, у Херсонській — 37,9%, а найнижчий у Черкаській — 1,8%, Вінницькій — 6,7% областях.

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності залежить від інвестиційного клімату держави, який охоплює велику кількість різних факторів. Основним джерелом фінансування інновацій у нашій країні є власні кошти підприємств та організацій, що становлять в останні роки понад 80%, кошти держбюджету та місцевих бюджетів — 2,9%, кредити — 6%, вітчизняні та зарубіжні інвестори — 4,8%, інші джерела — 2,4%.

Це дає підстави характеризувати інвестиційний клімат України як несприятливий. Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за регіонами дав змогу згрупувати всі області у три класифікаційні групи. Перша група об'єднує сім регіонів і становить 72% загального обсягу

---

¹⁷ Статистичний щорічник України за 2003 рік. — К.: Техніка, 2003. — с.350

фінансування інновацій. Друга включає 9 регіонів і, відповідно, 21% загального обсягу фінансування, а третя група — 11 регіонів та 7% фінансування. Середній рівень фінансування в групах дуже відрізняється. Якщо в першій групі ця сума становить 204,8 млрд. грн., то в третій — 9,2 млрд. грн.

Спостерігається нерівномірність регіонального фінансування із різних джерел. Так, у 2001 році з Держбюджету було виділено 91% коштів для областей першої групи, для другої — близько 2%, а для третьої — 7%. З місцевих бюджетів тільки три регіони — Харківська область, Автономна Республіка Крим та м. Київ виділили кошти для фінансування інноваційної діяльності. Хоча позабюджетні кошти становлять лише 1,2% загального обсягу фінансування, 91% цих засобів надано регіонам 1-ї групи та близько 9% — двом останнім. Вітчизняні та іноземні інвестори надали перевагу підприємствам, що знаходяться в регіонах першої групи — 96% та 76% відповідно.

Розрахунок показників результативності інноваційної діяльності на етапі виробництва та на етапі користування у 2002 році в регіональному розрізі також показав низьку їх сприйнятливості до інновацій. Можна виділити наступні класифікаційні групи:

1-а група — регіони, в яких висока інноваційна спроможність на етапі виробництва та на етапі користування: Автономна Республіка Крим, Полтавська область;

2-га група — регіони, в яких висока інноваційна спроможність на етапі виробництва або на етапі користування — Запорізька, Херсонська, Черкаська області;

3-я та 4-а групи — регіони, із сповільненим інноваційним розвитком: Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Київська та ін. області;

5-а група — регіони, з надзвичайно низькою інноваційною сприйнятливостю: Чернівецька область¹⁹.

---

¹⁸ Статистичний щорічник України за 2003 рік. — К.: Техніка, 2003. — с.349

¹⁹ Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник // Держкомстат. — К., 2002. — С. 625

Такий стан регіональної сприйнятливості до новинок однозначно свідчить про те, що не створено дієвої системи заохочення інноваційної активності суб'єктів господарювання на місцевому та державному рівнях. Слушними можуть бути пропозиції щодо стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання на всіх рівнях, а насамперед — на рівні регіону управління регіонами. Не зважаючи на те, що в деяких регіонах фінансування інноваційної діяльності було набагато вищим, ніж в інших, проте зростання питомої ваги інноваційної продукції в загальному обсязі продукції не відбулося. Згідно з темпами зростання затрат на дослідження та розробки низку регіонів було віднесено до першої групи, а щодо темпів зростання інноваційної продукції в загальному обсязі відвантаженої продукції — до останньої. За динамікою інноваційної спроможності регіонів України можна виділити Автономну Республіку Крим — групи 3 та Полтавську — групи 2, а щодо групи 1, то у всіх областях відбувається сповільнення інноваційної діяльності.

Звичайно, цей показник необхідно розраховувати за більш тривалий проміжок часу (доцільніше — за три роки), але, зважаючи на зміну класифікаторів промислових підприємств Міністерством статистики, дані за попередні періоди є незіставними. Проте і тривалість створення нової техніки за останні роки має тенденцію до збільшення частки виробів, які створені до одного року. Це стосується як машин, устаткування й апаратів, так і приладів та засобів автоматизації. Середня тривалість створення зразків нових типів машин, устаткування, апаратів, приладів і засобів автоматизації у нашій країні в 2001 р. становила 1,6 року, а по деяких видах продукції машинобудування — до 0,5 року. Проте саме від комплексу машинобудування значно залежить конкурентоспроможність товарів і послуг на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Виходячи із аналізу інноваційної сприйнятливості регіонів України, можна зробити висновок, що на регіональному рівні форми і методи державного управління науково-технічною діяльністю належно не відпрацьовані. Унаочнені тенденції однозначно свідчать про те, що все ще не створено дієвої системи

заохочення інноваційної активності суб'єктів господарювання на регіональному та державному рівнях, а тому необхідна спеціальна широка система регуляторів цього процесу, які б активізували інноваційну діяльність.

Негативні тенденції, що склалися в інноваційній сфері, потребують гнучких підходів до формування інноваційної політики та забезпечення правового регулювання інновацій на всіх етапах їх життєвого циклу та усіх рівнях. Враховуючи нерівномірність науково-технічного потенціалу країни, регіональні інноваційні системи, як складові Національної інноваційної системи, є надзвичайно ефективним інструментом територіального розвитку. На нашу думку, стратегія підвищення міжнародної конкурентоспроможності не може відбуватись без розбудови Національної інноваційної системи, в якій відсутність однієї підсистеми призводить до сповільнення чи зупинки діяльності цієї сфери.

Висновок

Проведений аналіз може слугувати підтвердженням безальтернативності для України інноваційного поступу, адже іншим шляхом неможливо забезпечити підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Необхідно розробити Державну стратегію підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки (до 2025), яка повинна перетворити Україну на сильну, економічно розвинену державу із визнаним світовою спільнотою високим конкурентним статусом. На період 2006 р. необхідно створити умови для пришвидшеного переходу на інноваційну модель розвитку. Це передбачає створення Національної інноваційної системи, яка має бути тісно пов'язана з політикою у сфері інтелектуальної власності та функціонування на регіональному і галузевому рівнях єдиної системи управління процесом комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, інтегрованої із сучасними засобами телекомунікацій. На період 2006–2007 рр. організація постійного моніторингу (бенчмаркінгу) конкурентних переваг країни, проведення політики сприяння розвитку технологічних прогнозів (форсайту), стимулювання створення промислових кластерів.

На наш погляд, необхідно запропонувати наступні заходи:

- Стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання має діяти на всіх рівнях — від уряду до місцевих органів влади. Державна політика сприяння розвитку інноваційної діяльності на засадах розробки довгострокових науково-технічних програм визначена Законом “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”. Згідно нього, пріоритетні напрями інноваційної діяльності зобов'язують органи виконавчої влади України всіх рівнів створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямів, концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів.

- На рівні регіону управління інноваційною політикою необхідно здійснювати програмно-цільовими та економічними методами, адже регіоналізація дає змогу залучати в господарський механізм додаткові фактори розвитку суб'єктів господарювання на засадах значно повнішого й ефективнішого використання усіх видів ресурсів окремих територій, що зумовлено територіальним поділом праці, нерівномірністю розвитку продуктивних сил, а також — наукового потенціалу регіонів. Необхідно, згідно з пріоритетами, визначити довгострокову стратегію інноваційного розвитку регіонів та розробити регіональні науково-технічні програми, що користуються регіональною підтримкою. Економічні методи управління повинні охоплювати: пряме фінансування, пільгове кредитування інноваційних проектів, фінансову підтримку інфраструктури тощо.

Розбудова ефективних регіональних інноваційних систем може бути використана і в нашій країні. Особливе значення належить регіональному податковому стимулюванню, яке має різні цілі: залучення фінансових засобів у наукомісткі виробництва; сприяння венчурному бізнесу; залучення підприємців та висококваліфікованих наукових кадрів у депресивні регіони; створення потужних високотехнологічних кластерів, технополісів, інноваційної інфраструктури та ін. Тому доцільно звільняти малі інноваційні підприємства

від сплати місцевих податків на визначений термін, а також різні позабюджетні фонди, які інвестують свої засоби у інноваційні проекти регіону.

- Створити ефективну національну систему регіональних інноваційних центрів. Враховуючи нерівномірність розміщення науково-технологічного потенціалу держави, мережу регіональних центрів необхідно уточнити. А саме: за кожним з існуючих центрів закріпити відповідну зону наукового обслуговування, яка складається з декількох областей. До Західного регіонального центру необхідно віднести Львівську, Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку області; до Центрального — Київську, Вінницьку, Рівненську, Житомирську, Черкаську області та м. Київ; до Південного — Одеську, Миколаївську, Херсонську області, Автономну Республіку Крим та м. Севастополь; до Північно-східного — Харківську, Полтавську, Сумську, Чернігівську області; до Придніпровського — Дніпропетровську, Запорізьку, Кіровоградську області; до Східного — Донецьку, Луганську області.

З метою підвищення статусу регіональних наукових центрів та їх значення в реалізації державної науково-технічної політики (у тому числі венчурного бізнесу) в регіонах важливо залучати до співпраці всі організації й інститути, які займаються інноваційною діяльністю і мають вільні кошти. Регіональні наукові центри виконують функції координатора, головного експерта і організатора регіональних програм науково-технічного розвитку, складовою частиною яких повинен бути венчурний бізнес.

- Створити потужну систему фінансування інноваційної діяльності — з усіх можливих джерел. Ними можуть бути регіональні венчурні фонди, бюджети, засоби юридичних та фізичних осіб, іноземні інвестиції тощо. Управління процесами регіональної підтримки венчурного бізнесу доцільно здійснювати силами обласних держадміністрацій з допомогою науково-координаційних рад, експертних органів. Ради визначатимуть фінансування науково-технічних та інноваційних проектів регіону, а також міру допомоги

венчурним структурам. Крім того важливо створити центри розвитку венчурного бізнесу при органах виконавчої влади.

Основна увага загальнодержавної інноваційно-інвестиційної політики повинна зосереджуватись на зближенні рівнів соціально-економічного розвитку регіонів через ефективне використання місцевих умов і ресурсів та активізацію зовнішньоекономічної діяльності. Тому на депресивних територіях необхідно створювати сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні виробництва, підвищувати інвестиційну привабливість регіону через активне використання спеціальних (вільних) економічних зон. Кожний регіон повинен шукати своє індивідуальне рішення, використовуючи регіональні переваги.

- Необхідна всебічна підтримка розвитку міжрегіонального співробітництва в сфері науково-технічної діяльності. Адже аналіз спеціалізації регіонів на окремих етапах НДДКР показав, що для реалізації пріоритетів надзвичайно важливим є міжрегіональний обмін результатами наукової діяльності. Розширення співробітництва доцільне завдяки створенню спільних підприємств у високотехнологічних галузях промисловості та залученню коштів іноземних інвесторів.

Отже, для того щоб економіка держави функціонувала в світовому господарстві як технологічно динамічна, спроможна і в майбутньому забезпечувати свою конкурентоспроможність, вона повинна побудувати інноваційну систему таким чином, щоб поєднувати науково-технічний потенціал регіонів із комплексом економічних заходів, які покликані сприяти швидкій комерціалізації на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление. - М.: Экономика, 1989. - С. 9-20.
2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації Монографія. – К.: КНЕУ, 2004, - 273 с.
3. Білорус О., Мацейко Ю. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі // Економічний часопис XXI. - 2002. - №9. - С.7-13.

4. Гальвановский М., Жуковская В., Трофимова И. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях // Российский экономический журнал. - 1998. - №3. - С.67-77.
5. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інновація стратегія українських реформ. - К.: Знання України, 2002. - с.324.
6. Ємельянов С. США: Міжнародна конкурентоспроможність національної промисловості. — М.: Міжн. відн., 2001. — 405 с.
7. Иванов В.В. Национальные инновационные системы: опыт формирования и перспективы развития// Инновации. - 2002. - №4. - С.17-18.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник // Держкомстат. — К., 2002. — С. 625.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник // Держкомстат. — К., 2003. — С. 340.
10. Портер М. Конкуренция: Пер с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. — 495 с.
11. Сливоцький А. Міграція капіталу: як у замислах на кілька кроків випередити своїх конкурентів: Пер. з англ. - К.: Пульсари, 2001. - С. 7-19.
12. Статистичний щорічник України за 2002 рік. — К.: Техніка, 2003. — 662 с.
13. Хамел Г., Прахалад К. Конкурируя за будущее. — М.: Олимп-Бизнес, 2002. — 216 с.
14. Чужиков В.І. Внутрішньорегіональна диверсифікація зовнішньої торгівлі України // Міжнародна економічна політика. – 2004. - №1, - с. 53-71
15. Benchmarking enterprise policy. European Commission. - 2003. - С.7-10.
16. European competitiveness report 2003 SEC (2003) 1299 Commission staff working document. Luxembourg, 2003.
17. European innovation Scoreboard 2003, SEC (2003) 1255 European Commission, Luxembourg, 2003.
18. IMD. World Competitiveness Yearbook. Methodology. www.02.imd.ch/wcy/methodology.
19. Porter M. Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Microeconomic Competitiveness Index. www.weforum.org.
20. Powell W. The spatial clustering of science and capital: Accounting for biotech firm – VC. // Regional studies association. – 2002. - №36. – p.293-297.
21. Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23-24 March 2000, www.europa.eu.int/comm/off/index
22. The World Economic Forum. Report 2003-2004. www.weforum.org